

ULRIK I. UGGERHØJ
**SPECIEL
RELATIVITETSTEORI**

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

Speciel Relativitetsteori

Speciel Relativitetsteori

Ulrik I. Uggerhøj

Aarhus Universitetsforlag

Speciel Relativitetsteori

© Ulrik I. Uggerhøj og Aarhus Universitetsforlag 2016

Tilrettelægning og sats: Lars Madsen

Illustrationer: Lars Madsen og Troels Marstrand

Omslag: Nethé Elling Nielsen, Trefold; foto: Magnus I. Uggerhøj

Forsideillustration: Torben Ulrich

Forlagsredaktion: Simon Olling Rebsdorf

Sat med Kp-Fonts

Printed in Denmark 2016

eISBN 978 87 7184 233 3

Aarhus Universitetsforlag

Langelandsgade 177

8200 Aarhus N

www.unipress.dk

Bogen er udgivet med støtte fra Aarhus Universitets forskningsfond

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

/ I henhold til ministerielle krav betyder bedømmelsen, at der fra en fagfælle på ph.d.-niveau er foretaget en skriftlig vurdering, som godtgør denne bogs videnskabelige kvalitet.

/ In accordance with requirements of the Danish Ministry of Higher Education and Science, the certification means that a PhD level peer has made a written assessment justifying this book's scientific quality.

Indhold

Forudsætninger og forslag til kapitelvalg	v
Introduktion	vii
1 Indledning	1
Del I: Fundamentet	
2 Et ur i bevægelse går langsomt	7
2.1 Tidsforlængelse, lysuret	7
3 Samtidighed	15
3.1 Synkronisering af ure	15
3.2 Einsteins tog-eksperiment – mangel på absolut samtidighed . . .	17
4 Et objekt i bevægelse er forkortet	23
4.1 Længdemåling af objekt i bevægelse	23
5 Den ultimative hastighed	27
5.1 Lysets hastighed	27
5.2 Massive partiklers bevægelse	28
6 Lorentz-transformationerne	31
6.1 Hvorfor ikke Galilei-transformationerne?	31
6.2 Krav til de nye transformationer	32
6.3 Udledning af Lorentz-transformationerne	33
6.4 Rumtidsintervallet, den fire-dimensionelle ‘afstand’	37
7 Doppler-effekt	41
7.1 Den ikke-relativistiske Doppler-effekt	41
7.2 Den relativistiske Doppler-effekt	43
7.3 Ikke-parallele hastigheder	44
8 Afgørende eksperimenter og observationer	47
8.1 Michelson-Morley eksperimentet	47
8.2 Kennedy-Thorndike eksperimentet	51
8.3 Ives-Stilwell eksperimentet	52
8.4 Emissionsteorien og de Sitter	53
8.5 Myonens levetid i hvile	54

9	Symmetri og Lorentz-transformationer	59
9.1	Generel, lineær transformation	59
9.2	Bestemmelse af koefficienter ved symmetribetragtninger	59
9.3	Bestemmelse af koefficienter ved lysglimt	63
10	Addition af hastigheder og Lorentz-faktorers transformationer	65
10.1	Addition af parallelle hastigheder	65
10.2	Aberration	73
10.3	Thomas-præcession*	76
10.4	Fizeaus eksperiment med lys i vand	79
10.5	Transformation af Lorentz-faktorer	84
11	Kausalitet og lyskeglen	87
11.1	Lyskeglen	87
11.2	Fremtid, fortid og andetsteds	88
11.3	Rumligt og tidsligt separerede begivenheder	91
11.4	Lyskegle koordinater*	91
12	Energi og impuls i relativitetsteorien.	95
12.1	Lys og fotoner	95
12.2	Einsteins kasse	96
12.3	Cockcroft og Waltons eksperiment	98
12.4	Tyngdepunktssætningen	99
12.5	Einsteins kasse uden sider	100
12.6	Relativistisk masse, energi og impuls	102
12.7	Masse, energi og impuls igen	106
13	Lorentz-transformation af energi og impuls	109
13.1	Den relativistiske impuls	109
13.2	Den relativistiske energi	111
13.3	Lorentz-transformationen for energi og impuls	112
13.4	Doppler-effekt igen	113
 Del II: Udvidelser		
14	Ækvivalensprincippet og ure i tyngdefelter	117
14.1	To ure i en raket	119
14.2	Frit faldende ure	122
14.3	Energibevarelse	124
14.4	Jordens centrum er yngre end overfladen	126
14.5	Eksperimentelle afprøvninger af ækvivalensprincippet	129
15	Egentiden for et kastet objekt	133
16	Acceleration*	137
16.1	Transformation af acceleration	137

16.2	Hastighed som funktion af tid	138
16.3	Sted som funktion af tid	139
17	Sorte huller*	145
17.1	Begivenhedshorisont i et tyngdefelt	145
17.2	Hawking-stråling fra sorte huller	147
18	Egentid, acceleration, hastighed og sted*	153
18.1	Egentid, koordinattid og egen-acceleration	154
18.2	Sted og hastighed som funktion af egentid og egen-acceleration	155
18.3	Egentid og sted	156
19	Rumtid og hyperbolske funktioner*	157
19.1	Trigonometriske funktioner	157
19.2	Hyperbolske funktioner	158
19.3	Rapiditet	163
19.4	To radioaktive partikler	166
20	Tvillingeparadokset	169
20.1	Tvillingeparadokset med instantan hastighedsændring	170
20.2	Tvillingeparadokset med vilkårlig accelerationsfase	174
20.3	Tvillingeparadokset fra den accelererede tvillings synspunkt	176
20.4	Yderligere komplikationer i tvillingeparadokset	179
21	Raketligningen*	181
21.1	Urelativistisk raketligning	181
21.2	Foton-raket	181
21.3	Relativistisk raketligning	182
22	k-calculus	187
22.1	Lyssignalers ping-pong	187
22.2	Lorentz-transformationer	191
23	Tachyoner*	193
23.1	Overlyshastighed	193
23.2	'Tachyon-telefonen'	194
24	Fire-vektorer*	197
24.1	Definitioner	197
24.2	Enhedsvektorer og komponenter	198
24.3	Skalarproduktet	198
24.4	Fire-hastighed	200
24.5	Fire-impuls	202
24.6	Fire-acceleration	206
24.7	Fire-kraft, Minkowski-kraften	207
24.8	Tre-kraftens afhængighed af hastigheden	207
24.9	Den elektromagnetiske felt-tensor**	209

Indhold

25	Lorentz-transformationer af elektriske og magnetiske felter*	213
25.1	Magnetisme som et relativistisk fænomen	214
25.2	Lorentz-transformation af elektriske og magnetiske felter	216
25.3	Elektrodynamiske invarianter	222
25.4	Parallele elektriske og magnetiske felter	225
25.5	En elektrons bevægelse, dens elektromagnetiske felt og elektromagnetisk stråling	227
26	Kollisioner behandlet med fire-vektorer	233
26.1	Compton-spredning	233
26.2	Observation af Higgs-partiklen	235
27	Anskueliggørelse af relativitet	239
27.1	Det 'kosmiske speedometer'	239
27.2	' <i>Alt</i> bevæger sig <i>altid</i> med lysets hastighed'	243
28	Gravitationsbølger**	245
28.1	Gravitationsfelterne $\vec{g}$ og $\vec{h}$	247
29	Det Globale Positionerings-System, GPS	253
29.1	Basale elementer	253
29.2	Sagnac-effekt	254
29.3	Relativistiske korrektioner	257
30	Alternativer til Einsteins specielle relativitetsteori*	261
 Del III: Paradokser		
31	Stangspringer-paradokset	265
32	Skøjteløber-paradokset	271
33	Pladen-i-hullet paradokset*	277
34	Bells raket-reb paradoks*	283
35	Rindler-kilen**	289
Appendix: Matematiske værktøjer		297
A	Pythagoras' sætning	297
B	Rækkeudviklinger	298
Litteratur		301
Indeks		315

Forudsætninger og forslag til kapitelvalg

Minimale forudsætninger: Du kan løse ligningen $x^2 - 4 = 0$ og isolere x i $y = 1/\sqrt{1-x^2}$, du ved hvad en vektor er, og du er fortrolig med basal integration og differentiation i én dimension – du kan f.eks. differentiere funktionen $f(x) = x^a$ mht. x – samt med løsningen af en bevægelsesligning vist i et koordinatsystem.

Forslag til kapitelvalg:

- M* Kap. 2–6
Minimum for at opnå en fornemmelse af hvad speciel relativitetsteori er.
- A* *M* + kap. 7–8, 11–12, 14, 27 og 29
Niveau for 3.g, f.eks. ifbm. studieretningsprojekt (SRP).
- B* *A* + kap. 9–10, 13, 20, 22
Avanceret niveau for 3.g, f.eks. ifbm. SRP.
- C* *B* + kap. 19, 23, 24 (til og med 24.6), 26, 31
5 ECTS kursus, 140 timer, på universitetets første år.
- D* *C* + kap. 15–16, 17–18, 21, 32–34
10 ECTS kursus, 280 timer, på universitetets første år
- E* *D* + kap. 24 (24.7–24.9), 25, 28 og 35
Kræver – i det mindste delvist – kendskab til elektrodynamik, lineær algebra og partiel differentiation

Introduktion

Eftersom resten af denne bog handler om den tysk-amerikanske teoretiske fysiker Albert Einsteins (1879–1955) specielle relativitetsteori, udgivet i 1905 [1], er det i forbindelse med kunstværket på forsiden måske på sin plads med et eksempel på Einsteins eget syn på kunst [2]:

Personligt finder jeg den højeste grad af lykkefølelse ved store *kunstværker*.
Fra dem får jeg lykkelige følelser af en sådan styrke jeg ikke kan opnå fra andre områder.

Kunstværket er af tennisspilleren og kunstneren Torben Ulrich, som jeg har haft fornøjelsen af at møde et par gange i San Francisco for bl.a. at diskutere fysik. Jeg vil gerne her takke ham for venligt at have givet mig tilladelse til at benytte hans kunstværk som forside.

Det er en del af en serie med navnet ‘Imprints of Practice’, der kan oversættes til noget i retning af ‘aftryk af øvelse’. Og det er netop pointen med denne bog, at øvelse vil efterlade et aftryk: Forvent ikke, at du kan læse bogen fra a til å, og at du derefter vil mestre teorien. Derimod, øv dig i at eftervise ligningerne i detalje, stil dig selv nye spørgsmål, og løs opgaver – det er vejen frem. Hermed min serv, som forhåbentlig kan få dit spil i gang.

Bogen er skrevet med ambitionen om at kunne bruges såvel af de dygtige stx- og htx-elever, der ønsker at udfordre sig selv med et emne, der rækker ud over det almindelige pensum, som af den interesserede ingeniør, hvoraf jeg har mødt mange i forbindelse med mine foredrag, hvor de ofte stiller meget kvalificerede spørgsmål. Sidst, men ikke mindst, er bogen til de studerende i fysik på universitetet på de(t) første år. Til sidstnævnte har jeg i nogen udstrækning sat referencer til standardlærebogen til bl.a. mekanik og elektromagnetisme ind for at lette forståelsen af sammenhænge med andre grene af fysikken [3]. Til førstnævnte målgruppe vil visse kapitler være en udfordring, der måske kan ende med at tage modet fra dem, og for at hjælpe med at sortere disse kapitler fra, har jeg markeret de svære kapitler med en stjerne (*), i visse tilfælde med to (**), for at understrege den øgede sværhedsgrad, i overskriften. Ved den første gennemgang kan disse markerede kapitler undværes.

Bogen udvider det stof, man normalt behandler i lærebøger om den specielle relativitetsteori, ved at omfatte adskillige tilgrænsende fænomener, der dog alle har en vis relation til hovedemnet. Der er derfor betydeligt mere stof end man

kan nå at gennemgå i løbet af et standard-kursus på universitetet, hvilket giver læseren og/eller underviseren mulighed for at vælge emner, der virker særligt interessante.

Men – kort sagt – hvorfor er den specielle relativitetsteori overhovedet relevant? Det er den, fordi den menes at være gældende for *alle* former for fysiske vekselvirkninger, på nær for tyngdefænomener af større skala hvor den generelle relativitetsteori gør sig gældende. Den specielle relativitetsteori er en hjørnesten i den moderne fysiks behandling af elementarpartiklernes vekselvirkninger, og i udviklingen af nye teorier behøver man normalt kun at overveje de teorier, der er konsistente med – og eventuelt udvider – den specielle relativitetsteori (en undtagelse omtales i [Kapitel 30](#)). Sammen med kvantemekanikken kan den specielle relativitetsteori forudsige eksperimentelle resultater med en præcision på – i visse tilfælde – bedre end én ud af en million millioner.

De basale ting i relativitetsteorien kan man lære uden de helt store *matematiske* komplikationer: Behersker man at kvadrere ('sætte i anden') og uddrage en kvadratrods, kan man komme meget langt. Derimod er den *begrebsmæssige* dimension en virkelig udfordring. Som eksempel kan nævnes historien genfortalt i kapitlet om [Bells raket-*reb* paradoks](#), [Kapitel 34](#), hvor omdrejningspunktet for den berømte irske fysiker John Stewart Bell (1928–1990) var at selv for folk, der må forventes at beherske relativitetsteorien til fulde, kan intuitionen svigte og føre til forkerte resultater. Et andet eksempel er det såkaldte [tvillingeparadoks](#), som strider kraftigt mod hverdagens erfaringer, og som der derfor stadig udgives forskningsartikler om. En ting har stort set alle disse paradokser tilfælles: Det er vigtigt *altid* at gøre sig klart, hvem der spørger om hvad, hvordan de modtager deres information, og hvor, og hvad deres ur viser når de modtager. Relativitetsteorien er til tider meget mod-intuitiv, og man kan let lade sig snyde af forventninger baseret på opfattelser fra dagligdagen.

Dele af bogen har tidligere været udgivet som noter til min undervisning, og til at underbygge mine påstande i de populærvidenskabelige bøger jeg har skrevet om tid, anskuet fra relativitetsteorien [[4](#), [5](#)]. Adskillige fænomener er her behandlet på flere forskellige måder, f.eks. [Lorentz-transformationerne](#), der vises direkte ved sammenligning af koordinatsystemer, ved symmetribetragtninger og i den såkaldte *k-calculus*. Jeg håber dermed at vise, at det ikke blot er en ganske særlig tilgang, der giver forståelsen af de, trods alt, meget bemærkelsesværdige og til tider forbavsende, fænomener som relativitetsteorien byder på.

Idet det er min erfaring, at opgavesæt bør udvikles løbende for at virke bedst, har jeg valgt ikke at inkludere opgaver i denne bog. Derimod kan opgavesæt, samt i mange tilfælde tilhørende løsningsforslag, hentes fra siden

<http://users-phys.au.dk/ulrik/specrel/>

Jeg må allerede her indrømme, at der kun er ganske få ting i denne bog, som man ikke kan finde i andre bøger og artikler, men at man trods alt skal stykke temmelig mange af dem sammen for at finde det hele, og det er på engelsk i

næsten alle tilfælde. Mit håb er, at en bog på dansk kan udfylde et behov hos ovennævnte målgruppe.

Oversættelser af citater er mine egne, i de fleste tilfælde direkte fra originalsproget. Undervejs i teksten optræder navne på mange fysikere, og jeg har valgt at præsentere – med f.eks. fødeår og fornavn – de fysikere der efter min mening har haft stor betydning, hvorimod andre eksempelvis ‘blot’ har lagt navn til en bestemt effekt eller måling, hvorfor de blot kort bliver nævnt.

Mange personer har bidraget til denne bog, og jeg vil gerne her nævne Axel Svane (AU), der skrev de første versioner af et par af kapitlerne – og venligt gav tilladelse til at lade dem inkludere her, i en omarbejdet version. En stor tak til min kollega Allan Sørensen (AU), der har læst mange af kapitlerne, og fundet et par af mine fejltagelser og en lapsus eller to i manuskriptet. Allan har været yderst behjælpelig med at gøre indholdet mere klart. Også en stor tak til Helge Knudsen (AU) – en anden af mine læremestre – der har gennemgået teksten ‘med tættekam’. Ligeledes tak til Peter Kjeldsen (Rosborg Gymnasium), der har luget ud hvor min argumentation har været forkert eller for kort. Endvidere vil jeg gerne takke Troels Marstrand for tilladelse til at genanvende nogle af hans flotte illustrationer samt min redaktør, Simon Olling Rebsdorf (Aarhus Universitetsforlag), der ligeledes meget professionelt har gennemgået alt med stor omhu. Jeg er taknemmelig for en særdeles velvillig og yderst kvalificeret hjælp fra adskillige teknikere der har bidraget til nogle af de eksperimentelle resultater, herunder Per B. Christensen, Erik Loft Larsen og Poul Aggerholm. Desuden en tak til Aarhus Universitets Forskningsfond og NICE, <http://nice.ku.dk/>, der gav økonomisk støtte til dette bogprojekt og NICE tillige til adskillige af forskningsresultaterne nævnt heri. Sidst, men ikke mindst, en tak til de mange dygtige studerende jeg har haft gennem årene - uden jer havde dette projekt ikke kunnet lade sig gøre.

En særlig tak til Lars ‘daleif’ Madsen, der har ydet et enormt bidrag til opsætningen af figurer, tilretning af tekst og i det hele taget har lappet utallige steder, især på mine manglende evner indenfor L^AT_EX, det tekstop sætningssystem som bogen er skrevet i. En kort historie om [Figur 26.3](#) (Higgs bosonen) kan illustrere Lars’ grundighed: Jeg kontaktede ATLAS-eksperimentet ang. tilladelse til at anvende deres figur i denne bog. Jeg fik tilladelsen, men kun til den engelske version, ikke til at oversætte den. I mellemtiden opdagede Lars, at den omtalte figur var behæftet med adskillige grafiske mangler, utilstrækkelige skrifttyper osv., samtidig med at jeg opdagede, at den indsatte formel i sin opsætning var mildest talt forvirrende. Efter at have rettet alle disse fejl, justeret og lavet versioner af figuren på dansk og engelsk, bad vi igen om tilladelse. Denne gang fik vi den – også til den danske version – samtidig med en anmodning om ikke at ATLAS (der tæller omkring 3000 fysikere fra 175 institutioner verden over) kunne få vores version, så de fremover kunne benytte en pænere udgave.

Og her, til allersidst inden første serv, vil jeg gerne takke min familie, især min kone Malene og vores tre børn, Magnus, Sebastian og Caroline, for overbærenhed og tålmodighed under min lange skriveproces, og for utallige gode timer sammen.

Kapitel 1

Indledning

Et bærende princip i relativitetsteorien er, at naturlovene ikke afhænger af, hvilket referencesystem – et rumligt koordinatsystem forsynet med en tidsmåling [3, s. 110] – man benytter, når man nedskriver dem. Det er på sin vis udtryk for en meget pragmatisk holdning, idet man ellers f.eks. ville være tvunget til at forsyne enhver fysik-lærebog med en instruks om, hvordan man skal bevæge sig, og i forhold til hvad, når man benytter formlerne deri. Det ville mildest talt være en kompliceret situation: “*da jeg satte tal ind i formlen, bevægede jeg mig i syd-østlig retning med 32 km/t i forhold til Jorden.*” I den specielle relativitetsteori, der som navnet siger, er et specialtilfælde af den generelle – eller almene – relativitetsteori, indskrænkes kravet om referencesystemer til, at der skal være tale om et inertialsystem. Et inertialsystem er et referencesystem, hvori inertiens lov (Newtons 1.) gælder [3, s. 131], eller sagt på en anden måde: et system, der ikke accelererer og ikke er udsat for tyngdekræfter.

Relativitetsprincippet gældende i den specielle relativitetsteori kan kort udtrykkes:

Postulat 1 (Relativitetsprincippet)

Naturlovene er ens i alle inertialsystemer.

Dog, som Einstein selv har pointeret [6], er der en svaghed i definitionen af inertiens lov og dermed af inertialsystemet, nemlig at den indeholder en form for cirkelslutning: En masse bevæger sig uden acceleration, hvis den ikke er påvirket af nogen kraft, men den eneste måde hvorpå vi ved, at den ikke er påvirket af nogen kraft er ved at konstatere, at den ikke accelererer. Denne svaghed leder logisk hen til den generelle relativitetsteori, der behandler *alle* referencesystemer, men da den generelle teori er – matematisk set – en del mere krævende end den specielle, vil vi kun berøre den som en tilnærmelse baseret på den specielle relativitetsteori. Men man kan komme meget langt i retning af den generelle relativitetsteori blot ved at benytte den specielle relativitetsteori i kombination med det såkaldte ækvivalensprincip, som vi skal se.

Det er i dag et meget velafprøvet faktum, at lysets hastighed c gennem det tomme rum altid er den samme. Allerede i midten af 1960'erne blev det på det fælleseuropæiske forskningscenter CERN eksperimentelt undersøgt, i hvilken